

ÇANAKKALE ZAFERİ ÜZERİNE ALMAN İDDİALARI

Dr. İSMET GÖRGÜLÜ

GİRİŞ

Çanakkale Muharebeleri ile ilgili Almanların hemen hemen Türk kaynaklarına yakın yayınları mevcuttur. Bu yayınlarında, özel olsun resmi olsun, Çanakkale Muharebeleri ve Çanakkale zaferi üzerine dikkat çekici iddiaları göze çarpmaktadır. Bazıları zaferi sahiplenmekte, bazıları ortak çıkmaktadır. Bu duyguları hoş karşılıyoruz. Çanakkale cephesinde Türklerin yanında Alman vardı. Herşeyden önce Ordu Komutanı Almandı. Bazı kolordu ve tümen komutanları Almandı. 8,5 aylık muharebeler sırasında toplamı 500'e yakın Alman subay ve eri muharebe bölgesinde görev yaptı. Ancak, buradaki mevcutlarınının 10 mislisi ile Suriye-Filistin Cephesinde Türk kuvvetlerinin yanında muharebelere katıldılar. İngilizler karşısında uğranılan mağlubiyete, Nablus Yarması sonucu Filistin ve Suriye topraklarınının terkedilişine katıldılar. Bazı komutanları ile, Irak cephesinde Mezopotamya'nın kaybedilişi ile sonuçlanan muharebelere, Kafkas Cephesi muharebelerine ve Sarıkamış Harekâtı'na katıldılar. Buna rağmen bu muharebelerin sonuçlarını sahiplenmeleri, ortak çıkmaları görülmemektedir. Bazı muharebelerin, başta bulunan Alman komutanların sevk ve idare hataları sonucunda kaybedilmiş olmasına rağmen, bunlar Türk'ün muharebeleridir. Ortak çıkmaları beklenemez. Ancak aynı düşüncenin Çanakkale Zaferi için de olması gerekir. Ortaklıkta kâra ortak çıkmak, zararı kabullenmemek olmaz. İlim alanında ise böyle değerlendirmelerin hiç yeri olmamalıdır. Hak edene hakkını vermek esastır.

18 MART Zaferi, daha savaş içerisinde bile Türk-Alman ilişkilerine derhal yansır. Müttefik Donanmasınının büyük zayıat vererek geri çekilmesinde Almanlar, Türklerin kendilerine karşı borçlu oldukları düşüncesini taşımaya başlarlar. Çünkü o zamana kadar Türkiye, hep askeri başarısızlıklar kaydetmişti. Birinci Kanal Seferi başarısızlıkla sonuçlanmış, Sarıkamış Harekâtı faciayla bitmiş, İngilizlerin Irak Cephesindeki istila harekâtına ciddi şekilde karşı konamamıştı. Dolayısıyla bu zafer Almanların sayesinde kazanılmıştı, Türkler bu zaferi Alman yardımına borçluydular.

Enver Paşa ise aynı düşüncede değildi. ABD Büyükelçisi Henry Morgenthau ile yaptığı bir görüşmede şöyle der:

“Niye biz kendimizi Almanlara karşı borçlu hissedelim? Bizim onlar için yaptıklarımıza karşı onlar bize ne yaptılar? Bize birkaç ödünç para verdikleri ve birkaç subay gönderdikleri doğrudur; fakat, bizim ne yaptığımızı da görüyorsunuz! İngiliz Donanmasını yendik. Bunu ne Almanya ne de diğer bir millet yapabilmiştir. Ordularımızı Kafkas Cephesine yığdık ve Batı Cephesinde kullanılabilir büyük Rus birliklerini meşgul ettik. Aynı şekilde, büyük ordularını Mısır ve Mezopotamya’da tutmaya, İngiltere’yi zorladık ve böylece Fransa’daki Müttefik Ordularını zayıflatık. Hayır, biz olmasak Almanlar, askeri başarılarını asla kazanamazlardı; tamamen bize şükran borçludurlar.”¹

Savaş sırasında dahi çekişmelere sebep olan 18 MART ZAFERİ’ne Almanların katkıları konularında Türk kaynaklarında kayda değer bilgilere rastlanmamaktadır. Muharebe öncesinde Boğazlar Genel Komutanlığına Alman Amiralisi Von Usedom’un getirildiği; Korgeneral Merten’in tahkimat ve tabya işleri ile görevlendirildiği; muharebe sırasında bir kısım Alman’ın Çanakkale tabyalarında ve seyyar bataryalarında görev yaptığı; bunlar arasında Erenköy Ağır Topçu Bölge Komutanının Yarbay Werle, Hamidiye Tabyası Komutanının Yarbay Wossidlo olduğu yer almaktadır. Ancak hiçbir kaynak, bu zaferdeki Alman payına yer vermemektedir. Bu durumu bir yabancı yazar şöyle değerlendirir:

“Boğaz’ın hasta adamı birdenbire canlandı. Kibir ve gurur taşkınılığı içinde bütün başarıyı sadece kendilerine mal ettiler.”² Beraber savaşıldığına göre mutlaka payları olmalıdır. Almanlar kendi kaynaklarında bunu işlerler... Katkılarını, ortaya koyarlar. Ancak abartılı ve iddialıdır.

Almanlar Çanakkale Muharebelerine nasıl katılmıştır? Osmanlı Ordusunun ihtiyacından mı yoksa olayların akışı mı Türk’e ortak getirmiştir? Asıl konuya girmeden önce kısaca bunu açıklayalım.

ALMANLARIN ÇANAKKALE MUHAREBELERİNE KATILIŞI

Türklerin Prusya (Alman) askerî ekolü ile ilişkisi III ncü Selim (1789-1807) dönemine dayanır. 1798’de III ncü Selim’in Türk kara birliklerinin denetlenmesi için Prusya’dan istekte bulunması ile gelen bir Al-

¹ Jehuda L. Wallach, Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Çev. Em. Tuğg. Fahri ÇELİKER, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1985, s. 171.

² Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 171.

man albayı ile, Alman askerî ekolünün Türkiye yolu açılır. Sonraki padişahlar da diğer Avrupalı subaylarla beraber Alman subaylarını danışman, öğretmen, eğitici ve reformcu olarak çağırmaya devam ederler. Çağa ayak uydurma ve modern bir ordu oluşturma fikriyle başlatılan bu faaliyet sonucunda aşure bir ordu ortaya çıkar. Moltke bu durumu güzel ifade eder:

“Rus ceketleri, Fransız talimnameleri, Belçika tüfekleri, Türk fesleri, Macar eğerleri, İngiliz kılıçları ve bütün uluslardan öğretmenlerle Avrupa örneğine göre bir ordunun yaratılması en bahtsız girişimdi.”³ II nci Abdülhamit döneminin sonlarına doğru yabancı askerî heyetler içinde Almanlar ağırlık kazanır. Von der Goltz’un etkisiyle Alman askerî ekolü Türkiye’ye yerleşir. Beraberinde Alman sermayesini ve endüstrisini getirir. 2 nci Dünya Harbinde Almanların yenilmesi ile sona erecek olan Alman askerî sistemi artık Türk Ordusunun da sistemi olur. 1948’de sona erer.

Ordunun modernizasyonu ve Alman sisteminin oturtulması için çeşitli tarihlerde askerî heyetler getirilir. Bunların sonuncusu, Türk tarihine “Alman Islah Heyeti” olarak geçen General Liman Von Sanders’in heyetidir. Bu heyet, Balkan Harbi yenilgisi üzerine davet edilmiştir. Davetin gerekçesi konusunda son yıllarda değişik bir görüş daha ortaya çıkmıştır. Üzerinde halen çalışma sürdürülmektedir ama burada fikir olarak vermek istiyoruz.

Gelen bütün heyetlerin esas vazifesi Türk Ordusunu “harp eder” duruma getirmektir. Bu son heyet, bu aslî vazifenin yanında bir vazife daha almıştır. “Türk Ordusunu politikadan uzaklaştırmak”. Çünkü Balkan bozgununun sebeplerinden birisi de subayların politikaya bulaşması idi. Öyle ki, ayrı ayrı partilere mensup subaylar, cephede, düşman karşısında, yanındaki bir başka partiye mensup subaya yardım etmemiş, birbirlerinin sonunu, dolayısıyla ordunun sonunu hazırlamışlardı. Ayrıca aynı duygularla komutanlara itaat edilmemiş, ast komutanlar kendi partisinden olmayan komutanların başarısızlığı için çalışmışlardır. Durumun en üzücü yanı da askerlikle bağdaşmayan bu olayların münferit olmayıp genel hüviyet kazanması idi.

Harp sonrasında Sadrazam Mahmut Şevket Paşa’nın, ordudaki partililikten kaynaklanan itaatsizlik ve çekişme ortamının yabancı komutanlarla önlenebileceği kararına vardığı söylenir. Çünkü yabancı komutanın partisi yoktur. O sadece komutandır. Ona daha kolay itaat edilir.

³ Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 17.

Cemal Paşa anılarında, Mahmut Şevket Paşa'nın bu konudaki bir konuşmasını nakleder. Sadrazam bu konuşmada, 20 yıldan fazla bir süre geçtikten sonra Türk Ordusunun artık Alman metodlarından ayrılmayacağını önemle belirtmiş ve bu nedenle geniş kadrolu bir Alman Askerî Heyeti getirmeye ve eğer gerekirse bir Türk kolordusunun komutasını bir Alman generaline teslim etmeye karar verdiğini söylemiş. Bu kolordunun bütün birliklerinin başına da birer Alman subayı getirilecek ve böylece bir örnek kolordu kurulmuş olacaktı⁴. Faydalı sonuç alındığında, bu uygulamanın genişletilebileceği mutlaka ki düşünülmüştü.

22 MAYIS 1913'te Türkiye, Alman Askerî Heyetinin gönderilmesi için istekte bulundu. Görüşmeler sonucunda Tümgeneral Liman Von Sanders'in başkanlığında 42 kişilik heyet, 14 ARALIK 1913'te İstanbul'a geldi.

Alman İmparatoru II nci Wilhelm heyet başkanına şu talimatı verir: "İş başında genç Türklerin veya yaşlı Türklerin bulunması sizi ilgilendirmemelidir. Siz yalnız Türk Ordusu ile meşgul olacaksınız. Türk subayları arasından politikayı çıkarıp atın. Politika ile ilgilenmek, onların en büyük hataları olmuştur..."⁵

Heyetin getiriliş maksadı burada daha açık görülüyor.

Heyet oldukça geniş yetkilerle donatıldı. Alman reorganizasyon çalışmalarının bir elden idaresi için General Liman, Türk hizmetine daha önce gelmiş olanlar da dahil olmak üzere, bütün Alman subaylarının doğrudan doğruya amiri olacak ve Türkiye'nin her yerinde denetlemeler yapabilecekti. Kabul etmediği hiçbir yabancı subay Türk Ordusuna alınmayacaktı. Atış okulları, talimgahlar ve gösteri birlikleri de dahil olmak üzere, bütün askerî eğitim ve öğretim kurumları emrine verilecekti. Alman sisteminin yayılması için bu çok önemliydi. General Liman, Yüksek Askerî Şura'nın da üyesi olacaktı. Türk subaylarının, özellikle generallerin yükseltilmesinde O'nun da oyuna başvurulacaktı. Kolordu Komutanlarının ceza yetkisine sahip olacaktı. Yüksek rütbeli Türk subaylarının değiştirilme ve işten çıkarılmaları O'nun kabulüyle yapılabilecekti. Generallerin eğitimi, bütün kurmay subayların kuramsal eğitimlerinin devamı ve kurmay gezilerinin yapılması ve benzeri amaçlar için, General Liman'ın emrine, yılda yaklaşık bir milyon marklık (55.000 lira) bir tahsisat verilecekti.⁶

⁴ Ahmet Cemal Paşa, Bir Türk Devlet Adamının Anıları, Münih-1922, s. 69, 70.

⁵ Liman Von Sanders, Türkiye'de Beş Yıl, Burçak Yayınevi, İstanbul-1968, s. 13, 14.

⁶ Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 113. (O dönemde bir lira 18 mark idi).

General Liman'a ayrıca; Almanya'ya eğitime gönderilecek Türk subaylarını seçme; terfi sınavları için gerekli programları düzenleme yetkisi de verildi. Kendisinin doğrudan doğruya Harbiye Nazırı'ndan sonra gelmesi kabul edildi. Fakat Harbiye Nazırına bağlı olan Genelkurmay Başkanı, Liman'dan kıdemli olacak olursa, Liman Genelkurmay Başkanından sonra gelecekti. Yani Osmanlı Ordusunda ya ikinci ya da üçüncü yüksek subay olacaktı.

Heyetteki bütün subaylar bir üst rütbeye terfi ettirildiler. Tümgeneral Liman Kongeneral (1 nci Ferik) oldu ve merkezi İstanbul'da bulunan 1 nci Kolordu Komutanlığına atandı.

Heyet ıslah çalışmalarına başladı. 1914'ün ilk yarısında mevcudu 42'den 70 subaya çıkarıldı. Harbin sonlarına doğru bu sayı 800'e ulaştı.⁷

Korgeneral Liman'ın İstanbul'da yani Boğaz'da Kolordu Komutanı olması özellikle Ruslarla, sonra Fransız ve İngilizlerle diplomatik sorun yarattı. Liman'ın Kolordu Komutanlığı'ndan ayrılması zorunluluğu ortaya çıktı. Alman Hükümeti Kolordu Komutanlığı'ndan ayrılıp itibar kaybetmemesi için Liman'ı, Alman Korgeneralliğine yükseltti. Türk Hükümeti de sözleşme gereği O'nu Müşirliğe (Mareşal) terfi ettirdi. Kolordu Komutanlığı yerine de 1 nci Ordu Komutanlığına getirdi.

Türkiye'nin Almanların yanında Birinci Dünya Harbine girmesiyle, Türk birliklerindeki Alman komutanları ve karargâh subayları yaygınlaştı. Komutanı Türk olan tümen, kolordu ve ordu kademelerine kurmay başkanı olarak Alman kurmayları, komutanı Alman olanlara da Türk kurmay başkanları verildi. Genelkurmay karargahında da önemli görevlere Almanlar getirildi.

İşte birkaç Alman subayının Çanakkale muharebelerine katılımının kısa hikayesi budur. Mareşal Liman'ın Çanakkale muharebelerini yapan 5 nci Ordu Komutanlığına getirilişi ise bir bakıma Enver Paşa ile geçimsizliklerinin sonucudur⁸. Enver Paşa'nın O'nu İstanbul'dan uzaklaştırmak için verdiği bir görevdir. Fakat bu geçimsizlik, Türk'ün şanlı tarihini süsleyen sayfalardan biri olan, Çanakkale Muharebelerinin bir Alman Ordu Komutanının sevk ve idaresinde yapılmasına sebebiyet vermiştir.

ALMAN İDDİALARI

Almanların çeşitli kaynaklarında yer alan Çanakkale zaferi ile ilgili iddiaları oldukça geniştir. Hemen hemen harekâtın her türlü faaliyetini

⁷ Türkiye'de Beş Yıl, s. 35, 36.

⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Bir Askeri Yardımın Anatomisi.

sahiplenmektedirler. Bu konuda ayrı bir kitap çalışması yapılacaktır. Burada, önce Boğaz muharebelerinin dışında kalan önemli iddialar sıralanıp kısa cevaplar verilecek, sonra Boğaz muharebeleri üzerinde durulacaktır.

Alman Arşivinin resmî “Der grosse Krieg” (Büyük Harp) eserinin 9 ncu cildinde yer alan bir iddia şöyledir:

*“Alman ordusu Çanakkale muharebelerine doğrudan doğruya fiilen iştirak etmiştir.”*⁹

1927 yılındaki bu düşüncenin 1984 yılında da devam ettiği görülüyor. Alman Savunma Bakanlığının yayınladığı “Dünya Harbinde Almanya 1914-1918” isimli eserde, Çanakkale Muharebelerinin anlatımında ve krokisinde Türk tarafı belirtilirken “Türkler ve Almanlar” olarak ifade edilmektedir¹⁰.

Alman ordusunun Çanakkale muharebelerine fiilen katıldığını söyleyebilmek için, kayda değer miktarda Alman birliğinin muharebeye katılması gerekir. En azından bir kıtanın katılması gerekir. Oysa Çanakkale’de böyle bir durum yoktur. Hiçbir Alman kıtası muharebelere katılmamıştır. Toplam 500 civarında olan Alman askerinin yarıya yakını Boğazlarda, diğerleri de istihkam ve topçu birliklerinde görev yapmıştır. Özellikle kara muharebelerinde birinci hatta çarpışan Alman birliği olmadığı gibi, Alman personeli de olmamıştır. Bu nedenle Çanakkale muharebelerine Alman Ordusunun fiilen katıldığını iddia etmek doğru değildir, hissidir, abartılıdır.

Almanların “Büyük Harp” isimli eserlerinin 9 ncu cildindeki iddialar bu kadarla kalmıyor. Özellikle harekâta yönelik iddialar oldukça kabarık. Daha önce belirttiğimiz gibi bu ayrı bir çalışma konusu olacaktır. Bu kitaptan birkaç alıntı daha yapacağız:

*“Çanakkale Muharebelerine katılan Almanlar, parça parça gitmişlerdi ve adetleri azdı. Fakat mühim mevkilerde bulundular. Her şeyden evvel ordunun idaresi Alman Generali Liman’ın elinde idi. Kolordu ve tümenlerin başında, idare işlerinde de Almanlar vardı...”*¹¹

⁹ Balkan ve Türkiye’de Büyük Harp, Çev. Em. Yb. Nihat, 95 Sayılı As Mecmuanın Tarih Kısmı, İstanbul-1934, s. 44.

¹⁰ Deutschland im Weltkrieg 1914-1918, Bundesministerium der Verteidigung, 1984, s. 75 (Bkz. Ek krokiye).

¹¹ Balkan ve Türkiye’de Büyük Harp, s. 44.

Cümle devam ediyor ama öncelikle bu ifadelerin cevabını verelim. Görüldüğü gibi Çanakkale Muharebelerinin bütün komuta kadrosunun Almanlardan oluştuğu belirtiliyor. Oysa, Çanakkale, tamamıyla Türk Ordusunun eseri ve Türk süngüsünün zaferidir. Çanakkale'de Osmanlı Devletini büyük bir badireden kurtaran kuvvetler ve muharebe sahasında fiilen çarpışan komutanlar Türk'tü. Başlangıçta Çanakkale'de bulunan 6 tümen-den birisinin komutanı Alman, beşinin Türk'tü; ilk çıkarmada iki taburla, 12,5 İngiliz taburunu kahramanca tutan kuvvet ve onun komutanları Türk'tü. Tümenlerin bütün alay, tabur ve bölük komutanları Türk'tü. Muharebelerin şiddetli döneminde kurulan dört grup komutanlığından biri Alman üç Türk, üç ordu komutanından biri Alman, ikisi Türk, onüç tümen komutanından ikisi Alman, onbiri Türk'tü¹². Denildiği gibi bütün kolordu ve tümenlerin başında Almanlar yoktu. Var olan Alman komutanların etkinliği ise ayrı bir inceleme konusudur. Çanakkale Muharebelerini bilenler tarafından hemen kabul edilen bir gerçek vardır. Alman komutanlar zaferin bedelini ağırlaştırmışlardır. Türk odusunun daha fazla zayıf olmasına sebep olmuşlardır. Bunların başında Ordu Komutanı Liman Paşa gelir. Değiştirdiği savunma planıyla, Gelibolu Yarımadasını, üzerine arıların üşüşmesini sağlayacak bal peteğine çevirmiştir. Karşılığında yarım milyon İngiliz, Fransız askerini bu petekte tutmuştur ama bunun bedelini Türk'e kanıyla ödetmiştir. İncelemelerim sonunda ulaştığım kesin kanaat odur ki, Türklerin hazırladığı savunma planıyla muharebeye girilseydi, Çanakkale Muharebeleri birinci günde zaferimizle sonuçlanırdı. Böyle olunca da Suriye-Filistin ile Irak cephelelerinden kuvvet çekmeye, Kafkas cephesinin aleyhine tertipler almaya ihtiyaç kalmaz ve bu cephelelerdeki kuvvetler zayıflatılmamış olurdu. En önemlisi, on ke-re Türk Kurtuluş Savaşı yapacak sayıda zayıf verilmemiş olurdu.

Söz konusu kitaptaki cümleyi yarım bırakmıştık. Devamında şöyle deniliyor:

*"Karargahlarda Alman kurmayları ve topçuda da Alman subayları bulunuyordu. Muharebe cephesinin en ileri hatlarında Alman istihkam ve makineli tüfek birlikleri vardı."*¹³

Bazı kolordu ve tümen kurmay başkanları Almandı ve bazı topçu birliklerinde de Alman subayları görev almıştı ama bunların da sayıları parmakla sayılacak kadar azdı. Özellikle karargahlarda görev alan Alman

¹² Kur. Alb. Dr. İsmet Görgülü, Çanakkale Zaferinin Komuta Kadrosu, Harp Ak. Yayını, İstanbul-1990.

¹³ Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp, s. 45.

kurmaylarının, birkaçı hariç, faydadan ziyade zararları dokunmuştur. Komutanlar arasında sürtüşmelere sebep olmuşlardır. Yeterli ehliyet gösterememişler ve bazıları başta Atatürk olmak üzere Türk komutanları tarafından geri iade edilmişlerdi.

En ileri hatlardaki Alman birliklerine gelince; Midilli gemisinden sökülerek Alman mürettebatı ile 12 makinalı tüfek getiriliyor ve bunlar girdikleri ilk muharebede kaçıyorlar ve tüfekler mürettebatsız kalıyor¹⁴. İstihkâm Bölüğü ise Çanakkale'deki tek Alman birliğidir ama Haziran'da katılışındaki 200 olan mevcudu bir kaç gün içinde 40'a düşüyor, bölük hüviyetini kaybediyor, kalanlar da çeşitli birliklere dağıtılıyor¹⁵. Yüzbinlerce insanın gırtlak gırtlığa boğuştuğu muharebe sahasında, 40 Alman askerinin varlığının herhalde çok fazla önemi olmaması gerekir.

Aynı kitapta, sağlık hizmetleri konusunda da ilginç bir iddia yer alıyor:

*"Türk ordusunun eski harplerde olduğu gibi bulaşıcı hastalıklara tutulmaması sıhhiye işlerine dikkat ve Alman Ordu Başhekimini sayesinde olmuştur"*¹⁶.

Aynı iddia bir başka Alman kaynağında şöyle ifade ediliyor:

*"5 nci Ordu, bütün bunlara rağmen bulaşıcı hastalıkların çıkmamış olmasını, feragat ve fedakarlıkla çalışmış olan sıhhiye mensuplarıyla, Ordu Tabibi Albay Prof. Dr. Mayer'e borçludur"*¹⁷.

Bu iddiayı kısaca şöyle cevaplamak yerinde olur. Alman Başhekiminin mutlaka katkıları olmuştur ama bir veya birkaç kişinin hizmetiyle Çanakkale muharebe sahasının sağlık hizmetinin yürütülmeyeceği açıktır. Çünkü bu muharebe sahasını destekleyen sağlık kuruluşlarının yatak mevcudu 11.700'dür¹⁸. Bazı günler sadece bir tümenin sağlık ünitesine 2000 yaralı gelebilmektedir. Ayrıca yaz mevsiminde kokmuş, çürümüş cesetler arasında yaşanan bir ortamda, bir kişinin gayreti ile hastalıkların önlenmesi mümkün değildir. Bu Balkan Harbi tecrübesini yaşamış bu tecrübelerini Çanakkale'de kullanmış ve yokluklar içinde fedakarlıkla çalışmış Türk hekimlerine haksızlıktır.

¹⁴ Çanakkale Cephesi 2 nci Kitap Amfibi HAREKât, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1978, s. 418.

¹⁵ Türkiye'de Beş Yıl, s. 100.

¹⁶ Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp, s. 57.

¹⁷ Dr. Carl Mühlmann, Çanakkale Muharebesi-1915, Çev. Mehmet Cemal Kastamonu-1933, s. 120.

¹⁸ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi C: V, Kitap 3, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1980 s. 547.

Dr. Carl Mühlmann tarafından yazılan, Alman Arşiv Kurulunun Genel Harp Olayları serisinden 16 ncı cilt olarak 1927'de yayımlanan ve 1933'de Türkçeye çevrilen "Çanakkale Muharebesi-1915" adlı eserden de bazı iddiaları sıralamak istiyoruz.

Balkan Harbi sonrasında Türkiye'ye getirilen Alman Islah Heyeti'nde de görev yapmış olan C. Mühlmann, kitabında yer yer, Çanakkale Zaferini bu heyetin çalışmalarının verimi olarak gösteriyor:

"Tarihte herhangi bir milletin ıslah ve ilerleme yolundaki çalışmasının böyle ani bir sınavla karşılaşması nadirdir... Çanakkale muharebesi Türk tarihinin en şerefli yapıklarından birini teşkil ettiyse, bu aynı zamanda müşterek Türk ve Alman mesaisinin de başarılarını ispat eder. Biz Almanlar yalnız bu sebepten dolayı o zamanki müttefiklerimizin bu şerefli askerî hareketinden gurur duymuyoruz. Belki orada bizim evlatlarımızın da çarpıştığı ve kan döktüğü için *Çanakkale Savaşını büyük harp tarihimizin iftiharları içine alıyoruz*. Gerçi buradaki vatandaşlarımızın adedi azdı. Fakat bunların tesirleri önemli idi.

Çanakkale'yi karadan savunan Türk Ordusu bir Alman generalinin komutasında bulunuyordu. Boğazların savunmasında çeşitli şekillerde yararlılıklar gösteren Türk donanmasının komutanı bir Almandı. Gerek Karadeniz, gerek Çanakkale tahkimatları bir Alman amiraline bırakılmıştı. İçinde Alman subayları bulunmayan yüksek bir komuta heyeti yoktu... *Alman askerliği, Alman teşkilatı, Alman sanat ve irfanı buralarda da kendini göstermişti*¹⁹. Bu ifadelerin cevabını daha önce vermiştik. Konuyu uzatmak için tekrar üzerinde durmuyoruz.

Mühlmann eserinin bir noktasında da verilmiş olan çok aşırı Türk insan kayıplarına bir gerekçe getiriyor ve Türkler tarafından yapılacak yorumlarda, aşırı zayıatın komuta hatalarına bağlanmasını önleyici yorum yapıyor:

"Türk zayıatının İngilizlerinkini korkunç bir derecede aşması, komuta hatasından veyahut İngiliz askerinin daha iyi eğitim görmüş olmasından değil, belki düşmanın vasita itibariyle son derece üstün bulunmasından ileri geliyordu. *Türk Ordusu, düşmanın ağır harp silah üstünlüğünü, kıymetli insan malzemesi ve daha fazla kanla dengelemeye mecbur olmuştu*²⁰.

Mühlmann böyle diyor ama bu açıklama harekâtı inceleyenleri tatmin etmiyor. Çünkü Türk'ün aşırı zayıat vermesinin esas nedeni; Liman

¹⁹ Mühlmann, s. 33.

²⁰ A.g.e., s. 111, 112.

Paşa'nın maksatlı olarak savunma planını değiştirerek düşmanın kıyıya çıkmasına imkan vermesi ve sonrasında da Alman tümen ve kolordu komutanlarının hiçbir taktik esasla bağdaşmaz şekilde, olur olmaz, gece gündüz, hiç ara vermeden karşı taarruzlar yaptırması idi. Bu karşı taarruzlar düşman makinalı tüfeklerinin biçici ateşlerine karşı yapıldı. Herbir karşı taarruz 5-10 bin Türk'ü alıp götürdü. Çanakkale'de taarruz eden düşman olmasına rağmen, biz düşmandan 4-5 misli fazla taarruz ettik. Zayıyatı artıran budur.

Mühlmann'ın kitabında İngilizlerin başarılı tahliyeleri üzerine şu cümleler yer alıyor:

"İtiraf etmek gerekir ki, İngilizler, Türkleri aldatmaya ve şaşırtmaya çok güzel muvaffak olmuşlardı... Türkleri mahirane bir surette aldattılar"²¹.

Bu noktada her nasılsa, başarılı olan muharebelerde ön plâna çıkarılan Alman sevk idaresinin halen devam ediyor olduğu unutulmuş gözüküyor.

Kitabın sonunda da İstanbul ve Çanakkale'yi kurtaranın kim olduğunu görüyoruz:

"General Liman, her şeyin mahvolduğu zannedilen tehlikeli alanlarda ve ekseriya gözü önünde cereyan ederek sınırları gevşeten muharebe izlenimleri karşısında da sükunet ve metaneti korumuştur.

Zayıyatın korkunç miktarı ve çeşitli kademelerden, aşırı zayıyat veren askerin biraz geri alınması hususundaki teklifler onu yanıltmamış, bir karış yeri kendiliğinden vermemek esasında direnmiştir. *İstanbul ve Çanakkale'yi kurtaran her şeyden önce bu çelik irade olmuştur"²².*

Birinci Dünya Savaşında Türk Genelkurmay Başkanlığı da (25 Kasım 1917'den itibaren) yapmış olan Alman generali Von Seeckt tarafından 4 KASIM 1918'de yazılan "1918 Sonbaharında Türkiye'nin Çöküş Nedenleri" başlıklı raporda, zafer üzerine şunlar yazılmış ve bir bakıma yukarıdaki iddiaya cevap verilmiştir.

"... zamanın gazetecileri Çanakkale savunmasını O'nun (General Liman Von Sanders) hesabına kaydettiler. İnatçı bir taarruza karşı inatla savunarak görevini yapmış olduğu inkâr edilemez; fakat, ilk düşüncelerinde aynı şekilde inatla ısrar ederek gerçek zaferi kaçırdı. Askerî sevk ve idaredeki yeteneksizliğine rağmen, beraber çalıştığı herkese karşı duyduğu

²¹ A.g.e., s. 173.

²² A.g.e., s. 181.

hastalık halindeki güvensizlik ve uzman Alman yardımı, nihayet Türk Ordusuna başarı kazandırdı ama Çanakkale muharebesinin yarattığı harabelerin içinde"²³.

Buradan da anlaşıldığı gibi Liman Paşa, İstanbul'u kurtaran kahraman değil, 5 nci Türk Ordusunu bir bakıma imha ettiren komutandır. İcraatı incelendiğinde bu çok açık olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul'u kurtaran kahraman ise, o dönemin askerî otoritelerinin kabul ettiği gibi, Anafartalar Kahramanı Albay Mustafa Kemal'dir.

Almanların bazı iddiaları da şöyledir:

*"Şüphesiz Almanya'nın yardımı olmaksızın Türkiye'nin bu derece kudreti tasarlanamazdı"*²⁴.

Türk Ordusunun kudret kaynağı olarak gösterilen yardım konusunu ayrı başlık altında ele alacağız.

"Bizim Çanakkale Harekâtını anlatmaktan birinci derecede maksadımız, vatanlarından uzaklarda harp etmiş bulunan Alman subay ve askerlerinin hatıralarına bir abide dikmek..."²⁵

"Çekilen orduyu mahvedebilmek veyahut hiç olmazsa ağır zayiata uğratabilmek emeli tahakkuk etmediğinden *Türkler için kati bir surette taktik başarı elde edilememiştir... Fakat stratejik ve manevi başarılar Türkiye ve müttefikleri için çok büyüktü*"²⁶.

Çanakkale zaferini taktik yönden başarısız değerlendiriyorlar. Bir değerlendirmedir, olabilir; ama başarısızlık söz konusu olunca bunu sadece Türk'e maletmek mantıklı olmuyor. Stratejik seviyede başarı görüyorlar ve başarıya ortak oluyorlar. Daha önce ifade ettiğimiz gibi ortaklıkta kâra sahip çıkıp zarara sahip çıkmamak yoktur. Ayrıca bu değerlendirmeye biz katılamıyoruz. Çanakkale Muharebelerinde zaferi, taktik başarılar kazandırmıştır. Çünkü muharebelerde ne stratejik harekât, ne de stratejik sevk ve idare söz konusudur. Harekât, kolordu ve daha aşağı kademelerdeki komutanların sevk ve idaresiyle yönetilmiştir. Ordu Komutanının dahi harekâtın sonucunu etkileyecek müdahalesi olmamıştır. Çanakkale'de stratejik kararları gerektiren durumlar yaşanmamıştır. Taktik seviyedeki başarıların toplamı stratejik sonuç doğurmuştur.

²³ Jehuda L. Wallach, Bir Askerî Yardımın Anatomisi, Çev. Em. Tuğg. Fahri Çeliker, Gnkur. Yayını Ankara-1985 s. 250.

²⁴ Mühlmann, s. 5.

²⁵ A.g.e., s. 33.

²⁶ A.g.e., s. 182.

Almanların iddiaları bunlarla bitmiyor. 18 MART zaferine sahip çıkıyorlar, Nusrat Mayın gemisinin yaptığı harekâta ve Muavenet-i Milliye gemisinin İngilizlerin Goliath zırhlısını batırışını da sahipleniyorlar. Asıl konumuz 18 MART'a yönelik olduğu için bu üç iddiayı inceleyerek ele alacağız. İncelememizde olaya tarafsız yaklaşacağız ve Almanların katkılarını da ortaya koyacağız. Önce Boğaz Muharebesine hazırlıkta Almanların yaptıklarını ele alalım.

18 MART ÖNCESİNDE ALMANLAR VE NUSRAT OLAYI

Eylül 1914'te Amiral Von Usedom, Boğazlar Genel Komutanlığına getirilir. Korgeneral Merten de Çanakkale Boğazında Başkomutanlık Delegesi olarak görev alır. Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanı Tümğ. Cevat Paşa'ya (ÇOBANLI) Boğaz savunmasının hazırlanmasında yardımcı olurlar.

Almanya'dan gönderilen bahriyeli subay ve erler Çanakkale ve İstanbul Boğazındaki askerî birlik ve tesislere dağıtılır. Bunların 1915 baharındaki sayısı 170'dir²⁷. Ancak ne kadarının Çanakkale Boğazında görev aldığı belirlenememiştir.

Savaş sırasında Almanya'dan önemli miktarda malzeme getirmeye durum ve zaman izin vermediğinden, sadece Eylül 1914 ortalarında Almanya'dan İstanbul'a 19 vagon mayın ve çeşitli savaş malzemesi gönderilebilir²⁸. Bu nedenle Boğaz Muharebesi, elde olanlarla yapılır.

Boğaz'daki topçu kuvveti, Türk donanmasından sökülen toplarla artırılır. Bunların bir kısmı Yarbay Werle'nin Erenköy bölgesine verilir.

"Boğaz'da mevcut olan mayın hatları yeniden düzenlenir. Bu işte, uzman Albay Gehl'in katkıları büyük olur.

Boğaz kıyılarında büyük hedef gösteren tabyalar küçültülmeye çalışılır. Düşman ateşinin tesirini azaltmak için ara duvarlar yapılır. Düşmanı şaşırtmak için bir çok sahte mevziler meydana getirilir. Bunların yapılmasında da Alman istihkam albayı, Türk mirlivası Weber Paşa, hünerlerini ortaya koyar"²⁹.

"Savunma için düşünülebilen ve yapılabilen tedbirler alınır ama cep-hane çok yetersizdir. Mevcutlarla savunulamazdı. Amiral Von Usedom, büyük bir isabetle İstanbul Boğazı istihkamlarından, Rus tehdidine rağmen,

²⁷ Mühlmann, Çanakkale Muharebesi, s. 41.

²⁸ A.g.e., s. 41.

²⁹ A.g.e., s. 42.

büyük çaplı mermileri kesin sonuç bölgesi olan Çanakkale'ye taşır. Bu cesur bir karardır"³⁰.

Alman katkısının en önemlisi de herhalde savunmanın nasıl bir taktikle yapılacağı konusundadır. Mühlmann, savunma taktiğini Von Usedom'un belirlediğini ileri sürer. Bu iddiayı, Müstahkem Mevkii Kurmay Başkanı olan Yarbay Selahattin Adil, anılarında bir cümle ile doğrular. 18 Mart sabahında verilen emirde; "Kesin saldırının başlayacağı anlaşılmıştı. Bütün bataryalara durum haber verildi. Evvelce verilen Alman direktifinde belirtilen görev içinde hareket edilmek üzere savaşa hazır olmaları bildirildi"³¹ der. Bu şu demektir. 18 Mart günü uygulanan muharebe taktiğini Almanlar ortaya koymuşlar, Türk komutan ve askeri de uygulamıştır. Yani mimar Alman'dır; usta, kalfa, işçi Türk'tür. Ancak bu, her komutanlığın doğal bir görevidir.

Muharebeğe hazırlık döneminde en önemli konulardan biri de Nusrat gemisinin Karanlık Liman'a mayın döküşüdür.

Bu olayı Mühlman şöyle anlatır:

"Müttefik Donanması başlıca zayıatını mayına çarparak vermişti... Bu da evvelce alınan ustaca bir tedbirin meyvası idi. 18 Mart'tan evvelki günlerde gemilerin, mayınsız Erenköy (Karanlık Liman) bölgesinden açtıkları ateş çok etkili olmuştu. Bu sebeple oradaki suların da mayınlanması gerektiği anlaşılmıştı. Bu maksatla 8 Mart'ta fecirle beraber *Türk mayın gemisi Nusrat, bahriye mühendisi Reyder komutası altında, Alman seçkin bahriye birliği ile hareket ederek, düşmana görünmeksizin ve istenilen noktalara 26 adet mayın döktü. Bir şans eseri olarak bu koy ertesi günlerde bombardıman yeri olarak seçilmemiş ve deniz uçakları ile mayın keşfi her nasılsa yapılmadığı gibi, şimdiye kadar tehlikesiz bilinen bu suda mayın arama işi de ihmal edilmişti. 18 Mart'ta düşman gemileri Erenköy'de tekrar mevzi alınca kader hükmünü icra etmişti. 18 Mart zaferinin doğmasına yardım etmiş bulunan bu tedbirin alınmasında Alman askerlerinin de şerefli hisseleri vardır*"³².

Karanlık limana mayın dökülmesi şerefini, o dönemde henüz İstanbul'da bulunan Liman Paşa ise bir başka Alman'a verir:

"Türkiye'de mayın uzmanı olarak çalışan Üstegmen Gehl'in Erenköy Körfezine 18 Mart'tan az önce yerleştirdiği mayınların da bu zaferde rolü olsa gerektir"³³.

³⁰ A.g.e., s. 43.

³¹ Hayat Mücadeleleri, Selahattin Adil Paşanın Hatıraları, İstanbul-1982, s. 222.

³² Mühlmann, s. 65, 66.

³³ Liman Von Sanders, Türkiye'de 5 Yıl, İstanbul-1968, s. 75.

Olayın içinde yaşayan Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı Selahattin Adil ise, mayın dökme teklifinin bir Alman'dan geldiğini, gemiyi yöneten ile mayını dökenlerin Türk olduğunu yazmaktadır.

“Düşman kesin saldırısının birkaç gün içinde yapılacağı belli oluyordu. Deniz işlerine bakan ve izleyen tecrübeli, sevimli, uysal bir ihtiyar olan Alman amirali MertenPaşa'nın teklifine uyularak, geride kalan yedek mayınların atılmasına karar verilmiş ve 30 kadar mayın Nusrat gemisinde hazırlanmıştı.

17 Mart 1915'de (8 Mart olmalı) güneş doğmadan evvel yoğun bir sis içinde süvarisi Yüzbaşı Hakkı Bey'in idaresinde görev alan Nusrat gemisi, Boğaz girişine doğru ilerlemiş ve Müstahkem Mevkii Mayın Komutanı Yüzbaşı Hafız Nazmi ve arkadaşları tarafından ekserisi (18 kadar) Karanlık Liman ve diğerleri Morto Limanı önünde şimdiye kadar düşman zırhlılarının yaklaştığı bölgelere ayrı iki çizgi halinde ve kıyılara eğri bir durumda mayınlar atılmıştı”³⁴.

Her iki tarafın sahiplendiği bu olayda Alman iddialarını ele alalım. Gerçekten Liman'ın ve Mühlmann'ın dediği gibi bu şerefli olayın sahibi Almanlar mıdır?

Mühlmann'ın dediği gibi bir bahriye mühendisinin bir gemiye komutan olması çok uzak bir ihtimaldir. Ayrıca bu isim diğer kaynaklarda hiç yer almadığı gibi, Almanlar tarafından hazırlanan 1756'dan 1939'a kadar Türkiye'de vazife alan Alman subayları açıklayan “Deutsche Offiziere in der Türkei” isimli kitapta da bu isim ve hatta benzeri dahi yer almamaktadır. Gemi komutanı olmasa bile gemide bir personel olarak görev yapmış olabilir varsayımı ile yapılan araştırmada, böyle bir isme rastlanmamıştır. Dolayısıyla Mühlmann'ın Alman gemi komutanında, bir yanlışlık olsa gerekir.

Liman Paşa'nın ifade ettiği Üsteğmen Gehl ise mayın uzmanıdır ama, Mühlmann'a göre Boğaz ortası mayın hatlarının düzenlenmesinde çalışmıştır³⁵. Nusrat gemisi ile ilgisi yoktur.

Son yıllarda ortaya çıkan Nusrat gemisinin günlüğünde de Alman ismine rastlanmamakta, gemi komutanı olarak Yüzbaşı Hakkı görülmektedir.

³⁴ Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları, s. 221.

³⁵ Mühlmann, s. 42.

Nusrat gemisinin elektrik subayı olan mülazım Boyabatlı Hasan Abdullâh da, Kıdemli Yüzbaşı Hakkı Bey yönetiminde 26 adet son mayınların Kepez-Erenköy koyuna, Akyarlar mevkiine döküldüğünü anlatır³⁶.

Verilen bu bilgiler anılardan alınmıştır. Anıların bazen su götüren tarafı olabilir. Tarihin öncelikli kaynağı belgelerdir. Türk askerî tarih belgelerine dayanılarak Gnkur. ATASE Bşk.lığı uzmanlarınca yazılan "Çanak-kale Boğazı Muharebeleri"nde Nusrat'ın gemi komutanı Yüzbaşı Hakkı ve mayınları dökken ise Yüzbaşı Nazmi olarak görülmektedir. Ayrıca Türk Başkomutanlığınca, daha Aralık 1914'te, Karanlık Limana mayın döşenilmesinin planlandığı ifade edilmektedir. Yani bölgenin mayınlanması fikrini ortaya atan da Türk'tür³⁷.

Dolayısıyla Nusrat'ın mayın dökmesi faaliyeti bir Alman'ın değil, bir Türk komutanının yönetiminde icra edilmiştir. Ancak son teklif Almanlardan çıkmış olabilir. Burada şerefi paylaşmak veya sahiplenmekten ziyade, gerçeği kabul etmek daha önemlidir.

Hazırlık döneminde her Alman'ın kendi ölçüsünde faaliyetlere katkısı olmuştur. Bunlardan biri de Anadolu Hamidiye Tabya Komutanlığına getirilen Alman Binbaşısı, Türk Yarbayı Wossidlo'dur. Selahattin Adil, Wossidlo'nun katkılarında önemle bahseder.

"Gerekli önlemler alınır, lüzumlu hazırlıklar aralıksız sürerken subayların ve erlerin eğitim ve öğretim ve atış güçleri de unutulmamış ve elemanlarının çoğunluğunu Almanların oluşturduğu tek istihkamımız olan Anadolu Hamidiyesinin kumandanı Binbaşı Wossidlo Beyin mesafe tayin ve atış usulleri üzerinde yaptığı yenilikler, atış talimlerinde önemli ilerlemeler göstermişti"³⁸.

Muharebe öncesinde Almanlar tarafından yapılmış olan hazırlıkların genel yorumunu büyük askerî tarihçi Korgeneral Fahri Belen şöyle yapar³⁹:

"Alman mütehassıslarından kurulu bir tahkim heyeti, adi ateşli olan toplardan bir kısmını safdan çıkarmak, bir kısım topların da yerlerini de-

³⁶ Dz. Yzb. Ziya Vehbi Dümer, Çanakkale Savaşlarında Türk Bahriyesi (Makale), Deniz Mecmuası, Sayı 336, Yıl 1935, s. 330.

³⁷ Em. Kur. Alb. Alpaslan Orhon, Çanakkale Boğazı Muharebesi, (Makale) Askerî Tarih Bülteni, Sayı 10, Ankara-1980, s. 73.

³⁸ S. Adil, s. 212.

³⁹ Em. Korg. Fahri Belen, Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1915 Yılı Hareketleri, K.K.K.lığı Yayını, Ankara-1964, s. 138.

ğıştırmek, torpil hatları torpido bataryaları kurmak gibi değişikliklerle meşgul oluyordu.

Tatbikatı uzun bir zamana ihtiyaç gösteren değişiklikler arasında 32 topçu bölüğü 22'ye indirilerek müdafaa tertipleri zayıfladığı bir zamanda seferberlik ilân olundu. Alman heyetinin boğaz methalindeki (girişindeki) tabyaları takviye etmek hususundaki projelerini de tatbika imkân kalmadı. Methalin uzun menzilli toplarla müdafaa edilmesi yerinde bir tedbir olursa da en uzun menzili 16 km. olan toplarla Seddülbahir ve Kumkale tabyalarını takviye ederek bunları menzilleri dışından dövecek düşman donanmasına mahkûm bir durumda bırakmak doğru değildi. Almanya'dan uzun menzilli topların gelmesi ve yerleştirilmesi de bir zaman meselesi idi. Methal tahkimatının kısa menzilli toplarla takviye edilmesinin doğru bir hareket olmadığını, kaldırılması istenilen mayın hatlarının da pek faydeli olduklarını hâdiseler ispat etmiştir. Eldeki adi ateşli topların menzillerine ve kudretlerine göre Türklerin methali bir oyalama mevzii kabul ederek, esas tahkimatı boğazın ortasında ve en dar yerlerinde yapmalarının uygun bir tedbir olduğu da anlaşılmıştır."

Muharebeye hazırlık sırasında kuşkusuz Almanların katkısı olmuştur. Ama Fahri Belen bunu, görüldüğü gibi, kayda değer bulmaz. Fakat biz katkılarının kayda değer olduğuna, başarı için canla başla çalıştıklarına inanıyoruz.

18 MART'TA ALMANLAR:

Müttefik Donanması Boğaz'ı açmak için 19 ve 25 Şubat'ta Boğaz tahkimatını yoğun şekilde bombalar. Bu bombardımanda Alman teğmeni Vöhrmann ölür.

Asıl taarruzun yapıldığı ve zaferin kazanıldığı 18 Mart günündeki mücadeleyi Mühlmann güzel tasvir eder:

"Gemilerin ağır ve en ağır topları bataryalara ve istihkamlara demir püskürüyor, obüs ve havanların bulunduğu şüphelenilen sahil mevzileri mermi dolusuna tutuluyordu. Bu cehennem ateşi altında durmak, insan takatının üstünde idi. Buna rağmen, Türk ve Almanlar sebat ediyorlar, vazifelerini yapıyorlardı..."

Türk ve Alman topçuları da gemilerin zırhlı duvarlarını delen ve gövdelerini sarsan cevabî selamlarını gönderiyorlardı..."⁴⁰

⁴⁰ Mühlmann, s. 60.

Bu anlatım Almanları çarpışmaya tamamen ortak ediyor. Oysa çarpışmaya katılan Alman mevcudu kesin olmamakla beraber, Mühlmann'a göre en az 100, en fazla 150'dir. Zira her iki boğazdaki toplam mevcutları 170'dir. Alman topçularına gelince, bunların da hepsi Çanakkale-Hamidiye tabyasında görev almıştır. Muharebeye katılan Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığının piyade tüfek mevcudu 18.677'dir⁴¹. Bu rakam yaklaşık personel sayısını verir. 19 bin personelin yanında 100'ün payı ne ise, 18 Mart'taki Alman payı da herhalde o kadardır. Ancak Hamidiye Tabyasındaki Alman topçuları çok etkili olmuştur. Liman Paşa bu topçuları özellikle över⁴². Selahattin Adil de bu fikirdedir. Muharebedeki Alman zayıyatı da bu tabyadan verilir. Tabyanın bir ara cephaneliği tam isabet alır ve 20 kadar Alman zaiyata uğrar⁴³. 18 Mart'ta Türk zayıyatı 29'u şehit, 68'i yaralı olmak üzere toplam 97'dir⁴⁴. Mühlmann'a göre şehit ve yaralı toplamı 114 dür, bunların 22'si Almandır⁴⁵.

Muharebenin sevk ve idaresinde büyük komutanların etkisi olmamıştır. Hazırlıklarda kayda değer katkısı olan ve savunma taktiğini belirleyen Amiral Von Usedom, 18 Mart günü bölgede değildir. Hatta Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa da yoktur; ki asıl komutan kendisidir. Sabahleyin, Bolayır'daki mevzileri görmek üzere Gelibolu'ya geçmiştir. Muharebeyi, Kurmay Başkanı Yarbay Selahattin Adil yönetir. Amiral Merten de Kurmay Başkanının yanında bulunur. Dolayısıyla 18 Mart, Türk yönetiminde icra edilmiştir. Muharebeye katılanlar da üzerlerine düşeni hakkıyla yapmışlardır.

Bütün bunlardan sonra zafere ortak çıkan düşünce, şu sorunun cevabını aramalıdır:

Almanlar olmasaydı Türkler, 18 Mart zaferini kazanamaz mıydı?

Herhalde evet demek mümkün değildir. Savaşan asker, Türk askeri- dir. Savaşta kullanılan top ve mermiler, Türkler'in elinde daha önce var olanlardır. Mayın hatları, daha önceden döşenen mayın hatlarıdır. Savunmayı güçlendiren Boğaz kıyılarındaki tabyalar ise yıllar önce yapılmıştır. Muharebeyi yöneten ise Türk komutanlığıdır. Dolayısıyla Almanlar olma-

⁴¹ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi X ncu Cilt İdari Faaliyetler, Gnkur. Yayını, Ankara-1985, Ek-G.

⁴² L.V. Sanders, s. 75.

⁴³ S. Adil, s. 229.

⁴⁴ Alpaslan Orhon, Çanakkale Boğazı Muharebesi, s. 83; ATASE Bşk.lığı Arşivi 6/1726, Kls. 5283, Dos. H14, Fih. 1-3, 1-4.

⁴⁵ Mühlmann, s. 62.

dan da bu zafer kazanılırdı. Almanlar, küçük bir askerî personeli ile bu zafere katkıda bulunmuşlardır, çorbada tuzları olmuştur, ancak çorba zaten pişmekte idi. Bu katkıları, zafere ortak çıkmalarını hak ettirmez. Boğaz Muharebesine katılan Almanlar, zafer için en az Türkler kadar vargüçleri ile çalışmışlardır, Türkler de bu gayret ve yardımlarını daima şükranla anmaktadır.

GOLIATH'IN BATIRILIŞI

Çanakkale Seferi süresince İngiliz Donanmasının maruz kaldığı en büyük felaket Goliath'ın batışıdır. 13.150 tonluk ve 750 mürettebatı olan bu muharebe gemisinden ancak 180 kişi kurtulabilmiştir. 570 personeli gemiyle beraber sulara gömülmüştü⁴⁶.

Bu geminin batışı ile verilen zayıt büyük olmuştu, ama asıl önemlisi bu felaketin doğurduğu olaylardı. Goliath'ın batırılışı üzerine İngilizler, Boğaz'ın zorla geçilmesi fikrinden tamamen vazgeçtiler. 18 Mart Harekâtı'ndan sonra donanmayla Boğaz'ı bir kere daha zorlamayı plânlıyorlardı. Çünkü kara harekâtı da istenilen sonucu vermemişti ve kısa sürede de vereceği tahmin edilmiyordu. Bu geminin batırılışı, bu plândan vazgeçilmesine sebep oldu. Ayrıca geminin batışından iki gün sonra 15 Mayıs 1915'te İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Fisher'in, 17 Mayıs'ta da Çanakkale Seferi'nin fikir babası Churchill'in istifasına vesile oldu⁴⁷.

Küçük bir Türk gemisi olan Muaveneti Milliye Muhribi'nin başarısı, görüldüğü gibi, İngiltere kabinesinde kriz yaratacak şekilde etkili olmuştu.

İşte bu büyük başarıya da, müttefikimiz olan Almanlar'ın sahip çıktığını görüyoruz.

Alman arşivinin resmi "Büyük Harp" isimli eserinin 9'ncü cildinde; "13 Mayıs'ta Alman Yüzbaşı Firlle komutasında bulunan bir Türk torpido gemisi, İngiliz Goliath zırhlısını Boğaz önünde batırdı" denmektedir.

Bu iddia bir başka Almanca kaynakta benzer şekilde yer alıyor ve şöyle deniliyor:

"Mayıs ortalarında, bilhassa sonlarında, deniz ıssızlaşmıştı. Büyük bir harp gemisi ender görülüyordu, kıyılarda yalnız birkaç torpido ve muhrip dolaşıyordu. Denizde Türk karşı harekâtının durmuş olması, düşman

⁴⁶ Çanakkale Cephesi, 2 nci Kitap, Amfibi Harekât, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1978, s. 427.

⁴⁷ Çanakkale Muharebeleri 75 nci Yıl Armağanı, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1990, s. 111.

donanmasına emniyet verdiğinden, bunlar muhtemel hücumlara karşı gözetleme ve emniyet tedbirlerini ihmal etmişlerdi. Türk torpidosu bu fırsatı kaçırmamıştı. Hava karardıktan sonra *Yüzbaşı Kaptan Firle komutasında bu gemi, birden Boğaz'a yürümüş ve Morto Körfezi açıklarında demirlemiş bulunan İngiliz zırhlısı Goliath'ı torpillemişti*. Bu dev zırhlı, birkaç dakika içinde batmıştı. Cesur Türk gemisi, düşmanın şaşkınlığından faydalanarak bir zarara uğramadan yine Çanakkale'ye dönmeyi başarmıştı⁴⁸."

Çanakkale Muharebeleri'nin Türk Ordusu Komutanı Liman Paşa da anılarında aynı iddiaya yer verir ve şöyle der:

"Mayıs ayında Türk-Alman Donanması, düşman gemilerine karşı faaliyete geçtiğinden ağır yükümüz bir dereceye kadar hafifledi. *Muaveneti Milliye adlı Türk torpidosu 13 Mayıs akşamı, Yüzbaşı Firle komutasında, İngiliz Goliath zırhlısına Morto Limanı yakınında saldırdı ve birkaç torpil atarak zırhlıyı batırdı*. Bu hareketi o kadar maharetle ve çabuk yaptı ki, torpido hiçbir hasara uğramadan Marmara'ya geri dönebildi⁴⁹."

Her üç kaynak, bu başarılı hücumun maksadı ve nasılı konusunda farklı bilgiler vermişler, ama hücumu yapan konusunda birleşmişler. Bu başarının şerefini Alman Yüzbaşısına vermişler. Hatta bu hücumu kendiliğinden yapmış gibi bir havada yaratmışlar. Oysa bu Türk gemisi, ne kendiliğinden bu hücumu yapmış, ne de düşmanın tedbirsizliğinden yararlanmıştır. Verilen görevi yerine getirmek için batırılma riskini göze alarak, cesur bir hücum yapmıştır ve komutanı da Türk Yüzbaşısı Ahmet'tir. Ahmet Bey, 1930'lı yıllarda Elazığ milletvekilliği yapar ve bu başarısından dolayı, büyük takdire mazhar olur, takdirname alır ve binbaşılığa yükseltilir. Alman Yüzbaşısı Firle ise Ahmet Beyin emrindedir⁵⁰. Bu şeref Alman kaynaklarında, gemi komutanı olmadığı halde komutanmış gibi gösterilerek gemide bulunan bir Alman Yüzbaşısına verilmesinin hiçbir haklı nedeni görülmemektedir.

Olayın maksadı, nasılı ve gemi komutanının kim olduğu Türk kaynaklarında şöyle yer almaktadır:

"13 Mayıs 1915 Tarihi, Muavenet muhribinin Morta koyunda demirli Golyat İngiliz muharebe gemisini batırması, Çanakkale Muharebeleri tarihinde önemli bir yer tutar.

⁴⁸ Dr. Carl Mühlmann, Çanakkale Muharebesi-1915, Çeviri Mehmet Cemal, Kastamonu-1933, s. 120, 121.

⁴⁹ Liman Von Sanders, Türkiye'de Beş Yıl, Çeviri M. Şevki Yazman, İstanbul-1968, s. 98, 99.

⁵⁰ Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp, s. 51, Türk Harp Tarihi Encümenin dipnotu.

Fransızların Kerevizdere'de ele geçirmiş oldukları mevzileri geri almak için yapılan devamlı taarruzlara karşı, Fransızların harp gemilerinin yardımını istemeleri üzerine, her akşam iki muharebe gemisi Morto koyu açığına gönderilmekteydi. Bu gemilerin ateşinden hayli zarar görülmesi üzerine, 5 nci Ordu Komutanlığı Boğazlar Genel Müfettişliği'ne başvurarak bu kötü durumun giderilmesini istedi. Bu amaçla, Muavenet Muhribi'nin görevlendirilmesine karar verildi.

Marmara'da denizaltı karakol görevi yapan *Muavenet*, *Kıdemli Yüzbaşı Ahmet Saffet komutasında* olarak 10 Mayıs saat 1330'da Çanakkale'ye geldi.

12 Mayıs'ta sona eren hazırlıklar arasında, kıyı boyunca seyir sırasında geminin dibe değmemesi için kömür ve yağın yarısı gemiden çıkarıldı. 90 kilo şarjlı üç Şuvartskopf torpidosu kovanlara sürüldü; bir tanesi de yedek olarak güverteye alındı. Torpidolar, 1.200 metre mesafe, 34 mil sürat ve iki metre derinliğe ayarlandı. Düşmanın torpido ağı kullanmadığı saptanmış olduğundan, torpidolara ağ makası takılmasına ihtiyaç görülmedi. Bu sırada Morto koyunda Goliath ve Kornvolis muharebe gemileri demirli bulunmakta, iki İngiliz muhribi Rumeli, diğer ikisi Anadolu kıyısında ve biri de Boğaz ağzının ortasında karakol yapmakta idi.

Müstahkem mevkiindeki bataryalar ile ışıldaklar ve diğer bütün ilgili birlikler, yapılacak taarruzdan haberdar edilmiş, Anadolu ışıldaklarının Muavenet'in seyir hattının aydınlatmamaları, Muavenet'i izlemeleri olasılığı olan düşman muhriplerini karşılamak üzere, bataryaların hazır bulunmaları, Muavenet'in dönüşte seyir fenerlerini yakacağı ve eğer izleniyorsa, baş tarafından beyaz işaret fişekleri atacağı bildirilmişti. Havuzlar mevkiinde demirli olan bir filika da kırmızı bir fener gösterecekti.

12 Mayıs saat 18.40'da harekete geçen Muavenet, saat 19.00-19.30 arasında mayın hatlarını geçtikten sonra, 19.40'ta Soğanlıdere önlerindeki mayın hatlarının hemen dışında demirleyerek, taarruz saati olan gece yarısını beklemeye başladı.

Morto'daki (Morto-Soğanlıdere = 7 mil) gemilerin ateşi ve ışıldaklarla yaptıkları aydınlatma, saat 23.30'a kadar sürdü.

13 Mayıs saat 00.30'da demir alan Muavenet, sekiz mil hızla Rumeli kıyısına sürünürcesine seyre başladı. Onbeş dakika sonra, iskele tarafından 600-800 metre mesafede rastlanan ve ağır yolla karşı rotada seyreden bir düşman muhrip takımı, Muavenet'i görmedi. Saat 01.00'de tam pruvada, Eskihişarlık burnuna bordalarını vermiş yatan iki muharebe gemisi fark edildi. Torpido kovanları sancağa çevrilmiş durumda ağır yolla seyre

devam olunurken, öndeki geminin (Goliath'ın) pırıldakla (O) işareti verdiği görüldü; görülmüş olan Muavenet'ten parola sorulmaktaydı. Bu işarete aynen karşılık veren Muavenet, vakit kaybetmeyerek hemen hücum kalktı ve saat tam 01.15'te birbiri ardından üç torpidosunu ateşledi. Bu anda mesafe 300 metre kadardı. Torpidolardan biri Goliath'ın komuta köprüsü, ikincisi baş baca altına ve üçüncüsü de kıç tarafına vurdu. Kısa zamanda batan Goliath, 750 kişilik mürettebatından, gemi komutanı dahil, 570'ini de birlikte götürdü.

Muavenet, saat 05.00'te Çanakkale önüne demirlediği vakit, büyük sevinç gösterileriyle karşılandı. Aynı gün İstanbul'a hareket eden muhrip, ertesi günü İstinye üssüne döndü ve merasimle karşılandı. 16 Mayıs'ta gemi mürettebatı, Başkomutan Vekili ve Bahriye Nazır Vekili Enver Paşa tarafından bir takdirname ile kutlandı. Bunu, nişan ve madalyalarla taltifleri ve gemi komutanının binbaşılığa yükseltilmesi izledi. Muavenet'in, bu başarısı, savunuların morali üzerinde önemli etki yaptı. İngiliz harp tarihinin, (atak ve ustalıklı bir hareket) olarak kaydettiği bu olay, 14 MAYIS'ta toplanmış olan İngiliz Harp Meclisi'nde bir bomba etkisi yaptı⁵¹."

Türk askerî tarihî arşiv belgelerine göre anlatılan bu olayda, görüldüğü gibi gemi komutanı olduğu iddia edilen Alman yüzbaşısının ismi hiç geçmemektedir. Gemi komutanı olarak Yüzbaşı Ahmet Saffet görülmektedir. Gemi komutanı Alman olsaydı bunu olduğu gibi yazmaktan hiç bir Türk çekinmezdi. Ayrıca bu başarıdan dolayı Yüzbaşı Ahmet'in yerine Yüzbaşı Firle binbaşılığa yükseltildi. Türk'ün takdir duyguları, dostlarına ve konuklarına karşı daha cömerttir.

İNGİLİZLERİN NİYETLERİNDEN VAZGEÇİRİLİŞİ

Deniz muharebeleri ile ilgili hususların sonunda bir iddiayı daha dile getireceğiz. Bu iddia, aradan geçen yılların bazı gerçekleri unutturduğunu, değiştirdiğini de göstermektedir. 1984 yılında Alman Savunma Bakanlığınca yayınlanan bir kitapta hayretle karşılanabilecek şu iddia yer alıyor:

"Alman Silahlı Kuvvetleri üç İngiliz gemisini batırmak suretiyle İngilizleri, İstanbul'a karşı yapacakları harekâttan vazgeçirdi"⁵².

Bu iddianın doğru olması demek üç geminin batırılmasıyla Çanakkale Zaferi kazanıldı demektir. Çünkü Çanakkale Zaferi, İngilizlerin İs-

⁵¹ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Türk Deniz Harekâtı, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1976, s. 224-226.

⁵² Deutschland im Weltkrieg 1914-1918, Bundesministerium der Verteidigung, 1984, s. 77.

tanbul'u ele geçirme niyetlerinden zorla vazgeçirilmeleri ile kazanılmıştır. Peki zaferi kazandıran bu gemiler ne zaman batırılmıştır? Evet ise, NİSAN'da başlayan ve 8,5 ay süren, her iki tarafa yarım milyon insana mal olan kara muharebeleri niçin yapıldı? Ayrıca Boğaz muharebelerinde Almanlar'ın İngiliz gemisi batırması da yoktur. Ancak kara muharebeleri sırasında iki Alman denizaltısının başarılı ve faydalı harekâtı vardır.

Bu Alman denizaltılarının Çanakkale Kara Muharebelerine katkılarını belirtmek bir kadirşinaslık olacaktır.

Mart 1915 başlarında Türk Donanma Komutanlığı, Almanya'dan Çanakkale sularına en az bir denizaltı gönderilmesini talep eder. 1915 Mayıs'ının son haftasında U-21 denizaltısı gelir ve bu denizaltı 25 MAYIS'ta Arıburnu Cephesi Kabatepe önlerinde, 12.000 tonluk Triumphe adlı İngiliz muharebe gemisini batırır. Arıburnu cephesini biraz rahatlatır. 27 Mayıs'ta da Majestik adlı (15.150 ton) İngiliz muharebe gemisini Tekeburnu önlerinde batırır ve Seddülbahir Cephesine yardımcı olur. 4 TEMMUZ'da ise, Tekeburnu kuzeyinde karaya asker ve malzeme çıkarmakta olan 5.600 tonluk Carthage (Kartalca) gemisini batırır. Daha sonra gelen UB-14 adlı Alman denizaltısı, 2 EYLÜL'de Ege Denizi'nde Mondros açıklarında bulunan Savzlend gemisini torpiller ve 5 Kasım'da E-20 İngiliz denizaltısını Marmara Denizi'nde batırır⁵³.

Çeşitli zamanlarda gelen toplam 13 adet Alman denizaltılarının en büyük faydası, İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin kara muharebelerini desteklerken poligon atışı yaparcasına Türk mevzilerini rahat ateş altına almalarını önlemeleri olur.

Alman denizaltı gemilerinin MAYIS-TEMMUZ aylarında etkili oldukları ve Çanakkale Muharebelerinin de OCAK 1916'da sona erdiği dikkate alındığında, İngilizlerin İstanbul'u ele geçirme niyetlerinden ne kadar vazgeçirildikleri daha kolay anlaşılıyor.

İngilizleri İstanbul'u ele geçirme niyetinden vazgeçiren, Almanların dediği gibi üç geminin batırılışı değil, Türk'ün azim ve iradesidir.

ÇANAKKALE MUHAREBELERİNDE ALMAN ASKERİ YARDIMI

Şüphesiz Almanya'nın yardımı olmaksızın Türkiye'nin bu derece kudreti tasarlanamazdı⁵⁴.

⁵³ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Harekâtı Kitap 3, Gnkur. ATA-SE Bşk.lığı Yayını, Ankara-1980, s. 511, 512.

⁵⁴ C. Mühlmann, Çanakkale Muharebeleri, s. 5.

Almanların Çanakkale Muharebeleri sırasındaki yardımlarını açıklamadan önce, kadir bilir bir anlayışla harp boyunca yapmış oldukları yardımları da kısaca açıklamak uygun olacaktır.

Almanlar dört yıllık harp boyunca toplam 3 milyar marklık para yardımında bulunurlar⁵⁵. Bazı kaynaklarda bunun 4 milyara yaklaştığı belirtilir. Bunun 1 milyarı altın, gümüş Türk Lirası ve Mark olarak, geri kalanı hazine bonolarının emanete alınması suretiyle ödenmiştir⁵⁶.

Türk kaynaklarında bu rakam, bütün savaş boyunca 150 milyon Türk Lirası olarak görülür. O yıllarda 1 Türk Lirasının 18 Mark olduğu göz önüne alındığında, bu yardımın 2.7 milyar mark civarında olduğu anlaşılır. Ayrıca Mühlmann'ın ifade ettiği gibi bu para yardım olarak değil, borç olarak verilmiş ve bu borç Türk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ödenmiştir⁵⁷.

Harbin devamı boyunca Almanya'nın Türkiye'ye gönderdiği silâh, mühimmat ve araç, gerecin paraca değeri ise 800 milyon Mark civarındadır⁵⁸

Gönderilen silâh ve mühimmat, miktar olarak şöyledir⁵⁹

— Tüfek	:	615.687
— Makinalı Tf.	:	4.454
— Tüfek Mermisi	:	673.759.212

Mühimmat ve tüfek yardımı, 1915 yılı Aralık ayından itibaren, Bulgaristan'ın ittifaka katılmasıyla gelmeye başlamıştır. Yani Çanakkale Muharebeleri sırasında silâh ve mühimmat yardımı alınmamıştır. Ayrıca bu yardım miktarlarına, Avusturya'nın gönderdiği silâh ve mühimmat da dahildir. Fakat bu miktarlar, 1915 yılındaki Türk ordusunun elinde bulunan silâh miktarları dikkate alındığında çok önemlidir. 1915'de ordudaki tüfek miktarı 473.000, makinalı tüfek ise 230'dur. Başkomutan vekili Enver Paşa, 1915'de, daha önce vaat edilen silâh yardımının başlatılması için Almanya'dan istekte bulunur. İsteğinde 580.000 tüfek, 550 makinalı tüfek ihtiyacı belirtir. Savaş sonrası için ise ayrıca 250.000 tüfek, 1.220 makinalı

⁵⁵ C. Mühlmann, Çanakkale Muharebeleri, s. 6.

⁵⁶ Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 220.

⁵⁷ Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 220.

⁵⁸ Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Gnkur. Bşk.lığı Yayını, ANKARA-1985, s. 54

⁵⁹ İdari Faaliyetler ve Lojistik, s. 238, 239.

tüfek ister⁶⁰. Bu rakamlar gösteriyor ki Almanya ve Avusturya, Türkiye'nin ihtiyacını fazlasıyla karşılamışlardır.

Mühlmann, harp boyunca İstanbul'a gönderilen askeri yardımın yaklaşık 100.000 kadar vagonla taşındığını belirtir⁶¹. Bu da oldukça önemli yardım alındığını gösteriyor.

Personel yardımına gelince; harp süresince çeşitli zamanlarda ve çeşitli görevlerle Türkiye'ye gelen Almanların sayısı 13.500, Avusturyalılar'ın ise 1.500'dür⁶². Bunlar Mondros Mütarekesi'nden sonra, Türk'ün "kendisine emanet edilene hiyanet etmeme" terbiyesinin sayesinde, burunları kanamadan vatanlarına dönme imkânı bulmuşlardır. Türk, Mondros ile vatanını parçalamış, işgal ettirmiş, egemenliğini galip devletlere teslim etmiştir, ama misafiri olarak kabul ettiği bu yabancı personeli galiplere teslim etmemiştir. Karşı tarafın isteklerine inatla direnmiştir.

Deniz Kuvvetleri yönünden, harbin başlangıcında Türk Donanması'na devredilen Goben ve Breslav ile gelenler de dahil olmak üzere 1918'de Türkiye'de 3.441 Alman bahriyelisi bulunuyordu. Bunların 948'i Boğazlarda görev yapıyordu⁶³.

Çanakkale Zaferi'nden sonra harbin devamınca yapılmış olan bu yardımlar, yılların ihmali ile yokluklar içindeki Türk ordusu için elbette ki kayda değerdir. Balkan Harbi'nde topraklarının büyük kısmı ile beraber harp stoklarını da kaybetmiş Türk Ordusunun, 9 ay sonra bir büyük harbe daha katılabilmesi, her türlü matematiksel değerlendirmelerin üzerindedir. Bu nedenle, özellikle silâh yardımına kesin ihtiyaç duymaktaydı.

Yapılan yardımların harp kıymetini, Alman askeri Heyetinden olan Mühlmann, şöyle değerlendiriyor:

"...1912'de komşu düşmanlarının ilk darbesi ile çöküyor gibi görünmesine, siyasi, iktisadi teşkilatının bozukluğuna rağmen, Dünya Harbi'nde, tarihinin en parlak ve en şerefli askeri menkıbeleri arasına sokulmaya değer kahramanlıklar gösterdi. Bu durum, harp esnasında Almanya'nın ve mahdut bir miktarda Avusturya'nın Türkiye'ye yapmış oldukları yardımlarla tamamen açıklanamaz, şüphesiz Almanya'nın yardımı olmaksızın Türkiye'nin bu derece kudreti düşünülemezdi. Fakat bu yardımın mahiyetinde de abartmalı değerlendirmelere kapılmamak gerekir. Zaten

⁶⁰ İdari Faaliyetler ve Lojistik, s. 201.

⁶¹ C. Mühlmann, Çanakkale Muharebeleri, s. 6.

⁶² Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 227.

⁶³ a.g.e. s. 218

Almanya'da daha fazla yardım edemezdi. Neticede 15.000 subay ve eri Türkiye emrine verebilmiş, Türk Donanmasına iki harp gemisi ilave etmişti.

Yapılan yardımların miktarı kahramanca verilmiş Türk Harbindeki asıl yükün Osmanlı Devleti tarafından çekilmiş olduğunu ispat eder ve bu arada devletin yapısındaki gizli kuvvetler kendini gösterdi. Bu kuvvetin tesirlerini gerçi bir yabancı görür, fakat onun temelini kavrayamaz⁶⁴."

Çanakkale Muharebelerinin en sıkışık dönemlerinde (25 Nisan-22 Ağustos) ise, her iki tarafın isteğine rağmen yardım gerçekleştirilemedi. Bulgaristan'ın bu dönemde tarafsızlığını sürdürmesi, Almanya ve Avusturya ile İstanbul arasındaki yolu kapalı tutuyordu. Ancak Çanakkale Muharebesinin Türklerin lehine gelişme göstermesi ile Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti yanında harbe katılması, bu yolu açtı.

Çanakkale Muharebeleri sırasında Almanların daha ziyade personel yönünden yardımları söz konusudur. Sayısı tam olarak tespit edilemeyen Alman Subayı ve eri muharebelerde görev aldı. Kaynaklar bu konuda yaklaşık 500 personelde birleşmektedir. Bir kısım Alman eri 18 Mart Boğaz Muharebesine katıldı. Ancak kara muharebelerinde, birinci hatta çarpışan Alman eri olmadı. Kara Muharebelerinin ilk günlerinde, asıl çıkarılmaların yapıldığı Arıburnu ve Seddülbahir Bölgelerinde, Alman subayı da yoktur.

1914 yazında Alman donanmasından ve donanma topçusundan alınarak İstanbul'a gönderilen Alman subay ve erleri daha ziyade boğazlara dağıtıldı. Boğazlarda 1915 yazı başlangıcında 170 Alman vardı⁶⁵.

Kara Muharebelerinin başlangıcı olan 25 Nisan'dan sonra Alman yardımı iki noktada toplanmaktadır. Biri 3 Mayıs'ta "Midilli" gemisinden sökülerek Alman mürettebatı ile Seddülbahir'e getirilen 12 adet makinalı tüfek, biri de ilk ve biricik Alman birliği olarak Haziran sonunda muharebe sahasına getirilen istihkâm bölüğü idi. Midilli'nin Türklerle verildiği açıklamasına rağmen, bu gemiden getirilen makinalı tüfeklerin Alman yardımı olarak kabul edilmesi normal karşılanabilir. Fakat, Alman kaynaklarında bu makinalı tüfek bölümünün ve de istihkâm bölümünün yer alışı çok ağırlıklıdır. Bir bakıma muharebe sahasındaki bütün istihkâm hizmetini bu bölümün sağladığı, Alman makinalı tüfek bölümünün gelmesiyle de Türk ateş gücünün fevkalade arttığı izlenimi verilmektedir. Oysa,

⁶⁴ C. Mühlmann, Çanakkale Muharebeleri, s. 5, 6.

⁶⁵ Mühlmann, Çanakkale Muharebeleri, s. 41

Alman makinalı tüfek bölümü girdiği ilk muharebede, kaçıyor, dağılıyor ve silâhları mürettebatsız kalıyor⁶⁶. İstihkâm bölümü ise 200 personeli ile Seddülbahir bölgesinde göreve başladı, ancak kısa sürede mevcudu 40'a düştü. Liman Von Sanders mevcudun düşüşünü; sıcak havaya, alışamadıkları beslenme tarzına ve yemeklere, ağır muharebelere ve zayiata bağlar. Mevcut düştükten sonra bunların bir bölük halinde değil de, Seddülbahir ve Arıburnu'na dağıtılmış öğretmenler olarak çalıştıklarını ve önemli hizmetler gördüklerini ifade eder⁶⁷.

Bunların dışında, Almanya'dan Çanakkale'ye birlik olarak başka kuvvet gönderilmedi. Yalnız özellikle topçu bataryalarında hizmet görmek üzere subay ve astsubaylar gönderildi. Bunlar 5 nci Ordu birliklerinin çeşitli kademelerinde hizmet ettiler

Mayıs 1915'de, muharebelere dolaylı etkileri olan Alman silâh-mühimmat heyeti İstanbul'a geldi. Bunlar 74 memur, mühendis, kimyacı; 47 usta ve 659 postabaşından ibaretti⁶⁸. İstanbul'daki silâh ve mühimmat fabrikalarında çalıştılar ve Çanakkale Muharebelerinde büyük sıkıntısı çekilen mermi üretimine katkıda bulundular

Alman Kızılhaç'ı tarafından İstanbul'daki Türk hastahanelerine gönderilen sağlık heyetleri de Çanakkale'de yaralanıp İstanbul'a gönderilenlerin tedavilerine yardımcı oldular⁶⁹.

İlk Alman topçu cephanesi, Kasım ayında, yani muharebelerin şiddetini kaybetmiş olduğu dönemde, Çanakkale'ye ulaştı. 15 Kasım'da da, İttifak Devletleri'nin Çanakkale'ye fiili yardımını teşkil eden ilk birliği geldi. Bu 24 cm. çapında motorlu bir Avusturya bataryası idi. Anafartalar Grubuna verildi. Bunu Aralık ayında gene Avusturya'nın 15'lik Obüs bataryası izledi. Bu batarya Güney Grubuna verildi⁷⁰. Çanakkale'ye İngilizlerin çekildiği güne kadar bu iki bataryadan başka kuvvet gönderilmedi

Görüldüğü gibi Çanakkale kara muharebeleri elde olan imkanlarla yapılmıştır. Muharebe sırasında Alman yardımı alınmamıştır. Çanakkale Zaferi Alman yardımı ile değil Türk'ün elindeki silah, mühimmat ile ve Türk'ün kanı ile kazanılmıştır.

⁶⁶ Amfibi Harekât, s. 418.

⁶⁷ Türkiye'de Beş Yıl, s. 100.

⁶⁸ Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 172

⁶⁹ Türkiye'de Beş Yıl, s. 114.

⁷⁰ a.g.e. s. 121; Bir Askeri Yardımın Anatomisi, s. 172.

SONUÇ

Çanakkale Zaferi üzerindeki Alman iddialarının sadece birkaçını, özellikle 18 Mart'ı ilgilendirenleri ele alabildik. Kara Harekâtına yönelik olanları ise çok daha fazladır. Bu çalışmada bunların üzerinde duramadık. Ama bunların üzerinde de inceleme yapmak zorunludur ve aslında borçlu olduklarımıza karşı bir borcumuzdur. Çünkü Çanakkale Destanını yaratan şehit ve gaziler haklarını artık savunamıyorlar, bunların manevi haklarını savunmak, mirası devralan Türk çocuklarına düşmektedir. Bu milli ve vicdani görev, yerine getirilmelidir. Bu konuda yapılan çalışmalar özellikle yurt dışına yönelik yapılmalıdır. Çünkü Çanakkale Muharebeleri dışında Almanca ve İngilizce kaynaklardan öğrenilmekte ve sonuçta başrolde Almanlar bilinmektedir. Çok gecikilmiş olmasına rağmen bu küçük çalışmayla ilk adımı atmış olduk. Devamının gelmesi gerekmektedir.

ÇANAKKALE MUHAREBELERİNDE GÖREV ALAN ALMAN KOMUTANLAR VE KURMAY BAŞKANLARI(*)

Burada ismi verilen Alman subayları tümen, kolordu ve ordu komutanları ile kurmay başkanları ve topçu komutanlarıdır. Bunların dışında idari görevlerde bulunan ve küçük rütbeli subaylar da mevcuttur. Amaç muharebelerdeki komuta kadrosunu ortaya koymak olduğu için bunlar dahil edilmemiştir.

18 MART BOĞAZ MUHAREBESİ

- Korg. Merten, Başkomutanlık Delegatesi
- Yb. Wasillo, Hamidiye Tabyası Komutanı
- Yb. Werle, Erenköy Bölgesi Ağır Topçu Komutanı

KARA MUHAREBELERİ (25 NİSAN 1915-OCAK 1916)

Mareşal Liman Von Sanders, 5 nci Ordu Komutanı

SEDDÜLBAHİR BÖLGESİ

25-26 Nisan Seddülbahir Kıyı Muharebeleri

- Alman yok

Birinci Kirte Muharebesi (28 Nisan)

* Bu Bölüm; "GÖRGÜLÜ, İsmet Kur. Alb., Çanakkale Zaferinin Komuta Kadrosu, Harp Ak. Yayını, İstanbul-1990" adlı araştırmadan hazırlanmıştır.

— Alman yok

1/2 ve 3/4 Mayıs Gece Taarruzları

— 3 tümen katıldı

— Alb. Von Zodenstern, Güney Bölge Komutanı (Üç tümenin K.)

— Bnb. Mühlmann, Güney Bölge Kur. Bşk.

— Alb. Kannengieser, Güney Bölge Danışmanı

İkinci Kırte (6-8 Mayıs) ve 9-24 Mayıs Muharebeleri

— Beş tümen katıldı

— Tümğ. Weber, Güney Grubu Komutanı

— Yb. Thauvenay, Güney Grubu Kur. Bşk.

Üçüncü Kırte Muharebesi (4-6 Haziran)

— 6 tümen katıldı

— Tümğ. Weber, Güney Grubu Komutanı

— Yb. Thauvenay, Güney Grubu Kur. Bşk.

Birinci Kerevizdere Muharebesi (21-22 Haziran)

— 4 tümen katıldı

— Tümğ. Weber, Güney Grubu Komutanı

Zığındere Muharebesi (28 Haziran-3 Temmuz)

— 5 tümen katıldı

— Tümğ. Weber, Güney Grubu Komutanı

5 Temmuz Zığındere Türk Taarruzu

— 8 tümen katıldı

— Tümğ. Weber, Güney Grubu Komutanı

— Bnb. Eggert, 1 nci Kolordu (Sağ Kanat) Kur. Bşk.

— Alb. Nicolai, 3 ncü Tümen Komutanı

— Yb. Binholt, Güney Grubu Topçu Komutanı

İkinci Kerevizdere Muharebesi (12-13 Temmuz)

— Güney Grubuna bağlı iki kolordunun bünyesinde 9 tümen katıldı

— Tuğg. Trommer, 14 ncü Kolordu Komutanı

— Yb. Albrecht, 5 nci Kolordu Kur. Bşk.

— Ab. Hovik, 13 ncü Tümen Komutanı

6-13 Ağustos Muharebeleri

— Güney Grubuna bağlı üç kolordu bünyesinde 6 tümen katıldı

— Yb. Albrecht, 5 nci Kolordu Kur. Bşk.

— Alb. Hovik, 13 ncü Tümen Komutanı

— Tuğg. Trommer, 14 ncü Kolordu Komutanı

Eylül 1915-Ocak 1916 Mevzi Muharebeleri

— Güney Grubuna bağlı iki kolordunun bünyesinde 5 tümen katıldı

— Tuğg. Trommer, 14 ncü Kolordu Komutanı

— Yb. Albrecht, 5 nci Kor. Kur. Bşk.

— Alb. Hovik, 3 ncü Tümen Komutanı

ARIBURNU-ANAFARTALAR BÖLGESİ

25 Nisan Arıburnu Muharebesi

— Alman yok

27 Nisan Türk Taarruzu

— Alman yok

1 Mayıs Türk Taarruzu

— Alman yok

19 Mayıs Türk Taarruzu

— Alman yok

6-10 Ağustos Arıburnu, Conkbayırı ve 9 Ağustos Birinci Anafartalar Muharebesi

— Kuzey Grubunun bünyesinde 3, Anafartalar Grubunun bünyesinde 3, Anafartalar Grubunun bünyesinde 6 olmak üzere 9 tümen katıldı

— Alb. Kannengiesser, 9 ncu Tümen Komutanı; 7 Ağustos günü muharebe sahasına geldiği saatte, Conkbayırı'nda yaralandı

— Yb. Pötrih, 9 ncu Tümen Komutanı

— Yb. Wilmer, Anafartalar Bölge (Müfreze) Komutanı

İkinci Anafartalar Muharebesi (21 Ağustos)

— Anafartalar Grubunun bünyesinde 7 tümen katıldı

— Yb. Wilmer, 5 nci Tümen Komutanı

Eylül-Aralık 1915 Mevzi Muharebeleri

— Kuzey Grubunun bünyesinde 3 tümen; Anafartalar Grubunun bünyesinde 15 nci ve 2 nci Kolordu (bölgeden ayrılınca yerine 16 ncı Kolordu kuruldu) kuruluşlarında 7 tümen olmak üzere toplam 10 tümen katıldı.

— Alb. Nicolai, 2 nci Kolordu Komutanı

— Alb. Kannengiesser, 16 ncı Kolordu Komutan Vekili

— Yb. Wilmer, 5 nci Tümen Komutanı

— Alb. Hovik, 12 nci Tümen Komutanı

— Bnb. Lierau, Ağır Topçu Grup Komutanı (Anafartalar)

KUMKALE BÖLGESİ

25-27 Nisan Kumkale Muharebesi

— 15 nci Kolordu bünyesinde iki tümen katıldı

— Tüm. Weber, 15 nci Kolordu Komutanı

— Yb. Tuweney, 15 nci Kolordu Kur. Bşk.

— Alb. Nicolai, 3 ncü Tümen Komutanı

Mittelmeerfront

